

6. Jan Neruda – Povídky malostranské

Autor

Celé jméno a životní data: Jan Nepomuk Neruda

Původ a rodina:

- Syn malostranského kupce; rodina vlastnila obchod „U Dvou Slunců“ na Ostruhové ulici v Malé Straně

Vzdělání:

- 1845–1850: gymnaziální studia v Malé Straně a na Akademickém gymnáziu v Clementinu
- Po maturitě krátce studoval práva na Karlově univerzitě, ale pro finanční potíže studium nedokončil; dále se věnoval filozofii, filologii a samostudiu

Profesní dráha:

- Publicista a novinář (*Národní listy*, *Obrazy života*, *Čas*, přispíval také do *Květů* a *Lumíru*)
- Básník, prozaik, literární a divadelní kritik; významný představitel českého realismu a tzv. Májovců

Literární pohyb: člen literární skupiny „Májovci“ – prosazoval kritický realismus a národní obrození

Osobní život:

- Neporoučené manželství; blízké vztahy s Annou Holinovou a spisovatelkou Karolínou Světlou, které ovlivnily jeho poezii i finanční situaci

Významná díla: *Povídky malostranské* (1877), *Knihy veršů* (1867), *Balady a romance* (1878–1883) aj.

Odkaz a památka:

- Pojmenování Nerudovy ulice v Praze (dříve Ostruhová) a Gymnázium Jana Nerudy
- Chilský básník Ricardo Reyes Basoalto přijal pseudonym „Pablo Neruda“ na jeho počest

Děj

Přivedla žebráka na mizinu

V této povídce z dětství autor ukazuje, co všechno zmůžou nepravdivé řeči a pomluvy o nějakém člověku a jak moc mu mohou ublížit.

Pan Vojtíšek byl velmi milým, oblíbeným a čistotným malostranským žebrákem. Chodil od dveří ke dveřím a lidé s ním rádi několik slov promluvili, sem tam nějaký peníz dali nebo na jídlo pozvali. Ani místní strážníci jej nepronásledovali. Měl se tedy relativně dobře, o jídlo a milá slova neměl nouzi. Osudným se mu stalo setkání s žebračkou žebrající na schodech u chrámu svatého Mikuláše. Ta nebyla tak dobře upravená a nikdo ji na jídlo nezval. Zřejmě panu Vojtíškovi záviděla, a tak aby si polepšila, chtěla to s ním dát dohromady. Jenže on odmítl. Zakrátko se pak po Malé Straně rozšířilo, že pan Vojtíšek není tak chudý, jak se dělá, že snad na Starém Městě za řekou má dva domy a další podobné řeči. Lidé jej tedy přestali mít rádi, nikdo mu nechtěl dávat peníze, ani jej nezval na oběd. Pan Vojtíšek musel tedy opustit Malou Stranu a jít žebrat za řeku do Starého Města. Tam jej nikdo neznal, nikdo jej do domu nepouštěl a on musel sbírat jen peníze do čepice na ulici. Zle se mu tam vedlo. Až jednou jej našli na Újezdě bez košile, jen v kabátu a kalhotách umrzlého.

Doktor Kazisvět

Povídka vypráví příběh podivínského doktora Heriberta, který nikdy neprovozoval lékařskou praxi a lidé se mu vyhýbali stejně jako on jim. Na jedné procházce potkal pohřební průvod pochováající pana Schepelera, váženého a bohatého rodu. Když průvod míjel Heriberta, spadla rakev s tělem z vozu a otevřela se. Doktor Heribert si všiml, že pan rada není mrtvý. Nechal jej zanést do nejbližšího domu, kde pana radu křísil. Ten přišel k sobě a za dva měsíce se vyléčený vrátil do úřadu. Tuto událost zmínily noviny, ale příbuzní, kteří měli dědit jeho velký majetek, neměli radost; protože posléze neměli co dědit, dali doktoru Heribertovi přezdívku Kazisvět, která mu zůstala.

Hastrman

Povídka se týká pana Rybáře, kterému nikdo neříkal jinak než „hastrman“, protože při své malé výšce nosil zelený kabátek s dlouhými šosy a široký klobouk. Bydlel u svých příbuzných, kteří měli dvě děti. Často rozmlouval s kanovníky a toužil po moři. Říkalo se o něm, že je velmi bohatý, že má doma velkou sbírku drahých kamenů. Jednou se rozhodl zjistit, jak drahé ty kameny jsou. Zašel tedy s krabicí kamenů za profesorem matematiky a přírodopisu. Tam se dozvěděl, že kameny nemají velké ceny, rozhodně se nejedná o drahokamy. Zklamaný pan Rybář se rozhodl zbavit se své sbírky a začal ji vyhazovat oknem. Přišel za ním jeho příbuzný, u kterého bydlel a ten ho přesvědčil, aby to nedělal, protože ty kameny jsou bohatstvím pro něj samotného a cenné. A pan Rybář je bohatstvím pro celou rodinu.

Svatováclavská mše

Povídka je vzpomínkou na dětství, kdy se autor nechal přes noc sám zavřít v katedrále svatého Víta. Slyšel legendu, že vždy o půlnoci se koná ve svatováclavské kapli mše, které se kromě všech králů a svatých účastní i sám svatý Václav. Jenže s přibývajícím pozdním hodinou jej začaly sužovat hlad a chlad a do jeho mysli se vloudily hrůzostrašné představy o mši a vše si představoval tak živě, až se strachy rozplakal. Pak usnul a probudil se až ráno na mši, kde spatřil svou velmi smutnou matku s tetou, u které měl přes noc spát. Po mši na ně počkal před vchodem a s pláčem políbil matce ruku.

O díku

Žánr a vydání

- **Typ díla:** sbírka drobných próz (novely a povídky)
- **Počet příběhů:** 13 povídek, původně publikovaných v časopisech (*Lumír*, *Květy*, *Národní listy*, *Podřipan*)
- **První knižní vydání:** 1878, nakladatelství Grégr a Ferd. Dattel, Praha

Prostředí a čas

- **Místo děje:** Malá Strana (Kleinseite) v Praze
- **Časová rovina:** poloviny 19. století (zkušenosti z Nerudova dětství a dospívání v 40.–50. letech)

Obsah a struktura

- **Architektonicky koncipovaný celek:** Neruda sestavil povídky tak, aby se vzájemně doplňovaly, vytvářely mozaiku malostranského „mikrosvěta“.
- **Ukázky titulků jednotlivých povídek:**
 - *Týden v tichém domě*
 - *Pan Ryšánek a pan Schlegl*
 - *Přivedla žebráka na mizinu*
 - *O měkkém srdci paní Rusky*
 - *Večerní šplechty*
 - *Starý mládenec*
 - ... (celkem 13)

Hlavní typy postav

- **Městská drobná šlechta a měšťané:** úředníci, obchodníci, dříve vlivní, nyní notně „pod pantoflem“
- **Melancholičtí intelektuálové:** starý mládenec, vypravěčské typy pozorující úpadek malostranských tradic
- **Ženy s „citlivým srdcem“:** paní Ruska, paní Vilímková – ve svém sentimentu až naivní, ale zároveň nositelky empatie

Témata a motivy

- **Realismus každodennosti:** popis malostranských ulic, domů a hospod s věrností deníkového záznamu
- **Sociální ironie a jemná satira:** Neruda humorně odkrývá pokleslé i vážné stránky drobné české společnosti
- **Memento pomíjivosti:** koloběh osudů obyčejných lidí, ztráta starých řemesel a zvyklostí

Stylistika a narativ

- **„Obrázky“ a „studie“:** krátké, uzavřené útvary spojené volnou kompozicí
- **Jazyková pestrost:** místní dialekt, lidové výrazy i formální novinářský styl
- **Vypravěčská ironie:** kombinace sarkasmu a soucitu, často drobné pointy závěrem povídky

Historický význam

- **Vrchol českého realismu:** položil základy pro celou generaci Májovců i pozdější realisty (Hašek, Čapek)
- **Doklad „malostranské nostalgie“:** zachycuje zanikající svět pražských řemeslníků a maloměstských veličků

Adaptace a recepce

- **Televizní seriál:** *Povídky malostranské* (ČT, režie Pavel Háša, 1984–85)